

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

กับ

การส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

วิมล คำศรี

“ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน” เป็นงานที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ชาติ ความเป็นอยู่ ธรรมเนียมประเพณี และระบบสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งผิดแผกแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ อันเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยทั่วทุกภาค ช่างฝีมือพื้นบ้านได้สร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าสืบทอดกันมาช้านาน โดยอาศัยแรงงานและฝีมือ ด้วยกรรมวิธีอย่างง่าย ๆ หลายชนิด ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์และการฝึกฝนจนเกิดทักษะ สามารถแสดงให้ปรากฏเป็นรูปธรรมด้วยวิธีการทางเทคโนโลยีพื้นฐานอย่างง่าย ๆ และพัฒนาต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนเกิดเป็นแบบฉบับที่ดลอกันสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นงานที่เกิดขึ้นควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่มักจะเป็นผลผลิตเพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นอันดับแรก และเพื่อสนองความต้องการด้านอื่น ๆ เป็นต้นว่า สอนองความต้องการด้วยสุนทรียภาพเป็นอันดับรองลงมา เป็นงานประดิษฐ์ที่เป็นผลจากการผสมผสานระหว่างฝีมือกับความคิด จิตใจ และคตินิยมต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น สืบเนื่องกันต่อ ๆ มาเป็นเวลานานจนกระทั่งกลายเป็นศิลปหัตถกรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ และเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาประจำถิ่นไปในที่สุด

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีความสำคัญ และมีคุณค่าอย่างยิ่ง กล่าวคือ นอกจากจะเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่นแล้วยังแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีอีกด้วย เป็นต้นว่าแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี ระดับจิตใจ สภาพทางอารมณ์ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งอาชีพเป็นอย่างดี ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นศิลปะที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา อนุรักษ์ และพัฒนาเป็นอย่างดี¹

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเยี่ยมราษฎรต่างจังหวัดทั่วทั้งพระราชอาณาจักรทำให้ทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่อันแท้จริงของราษฎร ทรงรู้จักคนไทยทั่วทั้งประเทศดีกว่าภาคไหนมีอาชีพอะไร มีทุกข์สุขอย่างไรบ้าง ทรงทราบถึงความต้องการรายได้เสริม เพื่อให้พอเพียงแก่การยังชีพในภาวะปัจจุบัน และทรงสนพระทัยในงานฝีมือพื้นบ้าน หรือในวัตถุดิบพื้นบ้าน อันจะนำมาประกอบเป็นงานฝีมือได้

กล่าวได้ว่าทุกท้องที่ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นโครงการอาชีพหลัก อันหมายถึงการทำไร่ทำนาไว้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถก็ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นโครงการอาชีพเสริม อันหมายถึงงานหัตถกรรมต่าง ๆ ไว้ควบคู่กันไปด้วย โครงการอาชีพเสริมในสมเด็จพระบรมราชินีนาถนี้ ได้ดำเนินการไปอย่างกว้างขวางจนมีการจัดตั้งมูลนิธิขึ้นเพื่อดูแลการดำเนินงาน พระราชทานชื่อว่า “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อจัดหาอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวนาชาวไร่ และเพื่อธำรงรักษาและสนับสนุนศิลปหัตถกรรมไทย ให้เป็นที่นิยมของชนทั่วไป²

มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เป็นมูลนิธิฯ ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงตั้งขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช 2519 เพื่อช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาที่ยากจนมีรายได้น้อยไม่พอกิน

1 ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย มรดกท้องถิ่น หน้า 19

2 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ วัฒนธรรมไทย 1 (เมษายน-พฤษภาคม 3535): 8

ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ซึ่งจะต้องเผชิญกับอุปสรรคอันเนื่องมาจากดินฟ้าอากาศ เช่นฝนแล้ง หรือน้ำท่วม เป็นต้น ทำให้การเก็บเกี่ยวไม่ได้ผล หรือได้ผลน้อยไม่พอเลี้ยงครอบครัว

และในขณะเดียวกัน ประเทศไทยก็มีประวัติว่าเป็นประเทศที่เจริญด้วยศิลปะและหัตถกรรมอันสวยงาม ซึ่งกำลังจะเสื่อมสูญไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเล็งเห็นความสำคัญและความสัมพันธ์อันมีอยู่ระหว่างปัญหาที่น่าหนักใจทั้งสองประการนี้ พระองค์จึงได้ทรงตัดสินพระทัยที่จะทรงช่วยแก้สถานการณ์ ทรงตั้งโครงการฝึกหัดศิลปาชีพชนตามท้องถิ่นต่าง ๆ โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ชาวไร่ ชาวนาได้มีอาชีพข้างเคียงที่จะสามารถเพิ่มพูนรายได้ให้พอเพียงโดยไม่ต้องฝากชีวิตไว้กับดินฟ้าอากาศเพียงอย่างเดียว

หลังจากที่ทรงเห็นว่าโครงการที่ทรงริเริ่มขึ้น ได้ผลสมตามความมุ่งหมายแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงได้ทรงตั้ง “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ” ขึ้นโดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนประเดิมเริ่มแรก โดยมีเจตนารมณ์สองประการดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้โอกาสชาวไร่ ชาวนาและครอบครัวสามารถจัดหารายได้เสริมเป็นประจำโดยไม่ต้องหวังต่ออุปสรรคทางดินฟ้าอากาศ ซึ่งจะเป็นการยกสถานภาพของชีวิตของเขาให้ดีขึ้น
2. เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดศิลปะและหัตถกรรมไทยที่กำลังจะเสื่อมสูญไปให้คงอยู่ โดยที่เน้นในการผลิตผลงานให้มีคุณภาพดีเยี่ยมอยู่เสมอ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กับพระเจ้าลูกเธอ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ในพระองค์จะเป็นผู้คัดเลือกสมาชิกในครอบครัวของราษฎรที่ยากจนไร้ที่ทำกิน และมีลูกมากเข้ารับการฝึกศิลปาชีพในโรงฝึกศิลปาชีพ สวนจิตรลดา ตั้งอยู่ภายในบริเวณสวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร เปิดสอนงานศิลปาชีพแผนกต่าง ๆ รวมทั้งสิ้นถึง 21 แผนก คือ

1. แผนกถมเงินและถมทอง
2. แผนกช่างเครื่องเงินและเครื่องทอง
3. แผนกเขียนลาย
4. แผนกคร่ำ
5. แผนกจักสานย่านลิเภา
6. แผนกจักสานลายซิด
7. แผนกตกแต่งด้วยปีกแมลงทับ
8. แผนกทอผ้าไหม
9. แผนกทอจาก
10. แผนกทอพรหม
11. แผนกปักผ้า
12. แผนกดอกไม้ประดิษฐ์
13. แผนกตัดเย็บ
14. แผนกแกะสลักไม้
15. แผนกแกะหนังตะลุง
16. แผนกแกะสลักหินอ่อน
17. แผนกปั้น
18. แผนกหล่อปูนปั้น
19. แผนกบรรจุภัณฑ์
20. แผนกช่างไม้
21. แผนกช่างหวาย

ขณะที่เข้าฝึกในโรงฝึกศิลปาชีพจิตรลดา ผู้รับการฝึกจะได้รับเบี้ยเลี้ยงรายวันตั้งแต่วันแรก ซึ่งเบี้ยเลี้ยงนี้จะเพิ่มขึ้นตามความสามารถของแต่ละคน ทางมูลนิธิฯ จัดที่พักและพาหนะในการเดินทางไปกลับให้ นอกจากนี้ยังมีการจัดอบรมทั้งทางโลกและทางธรรม ตลอดจนจัดทัศนศึกษาไปตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในประเทศ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น เพื่ออบรมบ่มจิตใจให้รู้จักรักประเทศชาติ

นอกจากโรงฝึกศิลปะการประดิษฐ์แล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งศูนย์ศิลปะในภาคอื่น ๆ ขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎร ในท้องที่ เช่น ศูนย์ศิลปะบางไทร และโครงการศิลปะพิเศษในเขตพื้นที่จังหวัด บัณฑิตบุรี และนครราชสีมา เป็นต้น ซึ่งล้วนแสดงถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่ทรงสูง กล่าวกคือ

1. ศูนย์ศิลปะพิเศษบางไทร ฯ

ศูนย์ศิลปะพิเศษแห่งนี้ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตตำบล ราชคราม ตำบลข้างใหญ่และตำบลโพธิ์แดง อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อวัตถุประสงค์สำคัญดังนี้

1. เพื่อให้มีการประกอบอาชีพผสมผสานกับอาชีพเกษตรกรรม โดยจัดการอบรมฝึกฝนความรู้เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน รวมทั้งจัดหาตลาดสำหรับการจำหน่าย ผลผลิต

2. เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกร
3. เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรทั้งการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการผลิต
4. เพื่อปรับปรุงและกระจายสิทธิ์การถือครองที่ดิน
5. เพื่อเป็นศูนย์รวมและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมจากทุกภาคของประเทศอัน เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนขนบธรรมเนียมประเพณีและเอกลักษณ์ของไทย

การดำเนินงานตามโครงการศูนย์ศิลปะพิเศษบางไทร ฯ แยกการดำเนินงาน ออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. งานศิลปะพิเศษ
2. งานปฏิรูปที่ดิน
3. งานศูนย์ขยายพันธุ์ไม้ผลในเขตปฏิรูปที่ดินภาคกลางตามพระราชดำริ
4. งานหมู่บ้านสวนผลไม้ตามพระราชดำริ

การดำเนินการฝึกอบรมศิลปาชีพพิเศษ^๕ เริ่มเปิดดำเนินการฝึกอบรม^๕ขึ้นเมื่อ
วันที่ 1 พฤษภาคม 2524 ปัจจุบันศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ บางไทร^๖ มีหลักสูตรการฝึ
กอบรมศิลปาชีพ^๕ รวมทั้งสิ้น 18 แผนก คือ

1. แผนกจักสานย่านลิเภา
2. แผนกจักสานไม้ไผ่ลายขิด
3. แผนกปั้นผลไม้ภาพเหมือนและตุ๊กตาไทย
4. แผนกตัดเย็บเสื้อผ้า^๕
5. แผนกช่างซ่อมเครื่องยนต์ขนาดเล็ก
6. แผนกปักผ้า
7. แผนกขนมไทย
8. แผนกดอกไม้ประดิษฐ์
9. แผนกทอผ้าไทย
10. แผนกเขียนลายไทย
11. แผนกทอผ้าลายตีนจก
12. แผนกช่างไม้
13. แผนกตัดเย็บเครื่องหนัง
14. แผนกฝึกทบชาว
15. แผนกถักนิตติ้ง
16. แผนกปั้นหล่อทองเหลือง
17. แผนกเฟอร์นิเจอร์เครื่องหวาย
18. แผนกเป่าแก้ว

2. โครงการศิลปาชีพพิเศษในจังหวัดภาคใต้

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมุ่งเน้นให้เกษตรกรได้มี
อาชีพเสริม ผสมผสานไปกับอาชีพเกษตรกรรมโดยจัดการฝึกอบรม ฝึกฝนให้เกษตรกร

มีความรู้เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านรวมทั้งจัดหาตลาดสำหรับผลผลิต ปัจจุบันดำเนินการไปแล้วถึง 103 โครงการ¹

ในที่นี้ขอเสนอเฉพาะบางโครงการพอสังเขปดังนี้

2.1 โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง

โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส มีวัตถุประสงค์สำคัญ 6 ประการคือ

- 1) เพื่อศึกษาและพัฒนาดินอินทรีย์ รวมทั้งดินที่มีปัญหาอื่น ๆ ในพื้นที่พรุให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรและด้านอื่น ๆ ตามข้อกำหนดการใช้พื้นที่พรุ ที่แบ่งเป็นเขตสงวน เขตอนุรักษ์ และเขตพัฒนาไว้แล้ว
- 2) เพื่อวิเคราะห์ ทดลอง วิจัย ทดสอบ เกี่ยวกับอุตสาหกรรมที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่พรุ และให้ผลตอบแทนสูงสุด
- 3) เพื่อเป็นศูนย์กลางบริการ ข้อมูลด้านการวิเคราะห์ตัวอย่างในห้องปฏิบัติการ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการสาธิต เผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตรสาขาอื่น ๆ
- 4) เพื่อเป็นศูนย์กลางฝึกอบรมการพัฒนาอาชีพ ทั้งด้านการเกษตรและศิลปหัตถกรรมที่ทำจากวัสดุพื้นเมืองให้กับราษฎรทั้งในหมู่บ้านบริวาร ศูนย์สาขา และผู้สนใจทั่วไป
- 5) เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎร และพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ สังคม ความจำเป็นพื้นฐานของหมู่บ้านบริวาร และศูนย์สาขาให้สูงขึ้น
- 6) เพื่อนำผลการศึกษาและพัฒนาไปเป็นแบบอย่างกับโครงการพัฒนาแหล่งอื่น ๆ ต่อไป

ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองแห่งนี้มีโรงงานผลิตภัณฑ์กระจุต ซึ่งจัดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2534 มีเป้าหมายกันกว่าทดลอง พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ส่งผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายในท้องตลาด 400,000 บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

¹ จังหวัดนราธิวาส โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2534 หน้า 36

ปัจจุบันออกแบบผลิตภัณฑ์ 3 แบบ มีผลิตภัณฑ์จากกระจูประเภทต่าง ๆ ออกจำหน่าย 1,844 ชิ้น และฝึกอบรมอาชีพอีก 3 กิจกรรม

2.2 โครงการศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ เครื่องปั้นดินเผา (เซรามิก)

ดำเนินการที่โรงฝึกงานเครื่องปั้นดินเผา พระตำหนักทักษิณราชินีแคว้น อำเภอมือ จังหวัดนราธิวาส ในปี พ.ศ. 2534 ได้ดำเนินการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ แก่สื่อมวลชน พ่อค้า ผู้ประกอบการและประชาชนทั่วไป ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว เป็นจำนวนมาก ยอดขายถึงเดือนมิถุนายน 2534 เป็นเงินถึง 196,813 บาท (หนึ่งแสนเก้าหมื่นหกพันแปดร้อยสิบสามบาทถ้วน)

2.3 โครงการทอผ้า

ดำเนินการในเขตอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนราธิวาสหลายอำเภอ เช่น

อำเภอระแงะ ดำเนินการที่หมู่บ้าน และตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 5 บ้านป่าไผ่ ตำบลตันหยงลิมล

หมู่ที่ 8 บ้านบึงไฮซา ตำบลบุกิต

อำเภอมือ ดำเนินการที่หมู่บ้านที่ 1 บ้านโคกเคียน ตำบลโคกเคียน

อำเภอศรีสาคร ดำเนินการที่หมู่บ้าน และตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 5 บ้านกาหลง ตำบลศรีสาคร

หมู่ที่ 6 บ้านสายบน ตำบลศรีสาคร

หมู่ที่ 7 บ้านป่าไผ่ ตำบลศรีสาคร

อำเภอรือเสาะ ดำเนินการที่หมู่บ้าน และตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านบือแรง ตำบลลาโละ

หมู่ที่ 1 บ้านไทยสุข ตำบลลาโละ

หมู่ที่ 6 บ้านบากง ตำบลรือเสาะ

อำเภอตากใบ ดำเนินการที่หมู่บ้านและตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 2 บ้านโคกไผ่ ตำบล พร่อน

หมู่ที่ 3 บ้านใหญ่ ตำบล พร่อน

หมู่ที่ 2 บ้านทรายขาว ตำบล ไพรวัง

หมู่ที่ 2 บ้านตะบึง ตำบล ศาลาใหม่

หมู่ที่ 5 บ้านโคกชุ่มบก ตำบล บางขุนทอง

อำเภอบาเจาะ ดำเนินการที่ หมู่ที่ 4 บ้านเชิงเขา ตำบล ปะลุกาสามเกาะ

อำเภอสุไหกอ-ลก ดำเนินการที่ หมู่ที่ 3 บ้านเจาะบากง ตำบลปุโยะ
ตั้งเป็นต้น

กลุ่มทอผ้าในเขตอำเภอต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ดำเนินการจัดทำผลิตภัณฑ์ทอผ้า
จำหน่ายให้ผู้สั่งทำ และผู้สนใจโดยทั่วไป

2.4 โครงการจักสานลิพา

ดำเนินการในเขตอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนราธิวาส ดังเช่น

อำเภอเมือง ดำเนินการที่หมู่บ้านและตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 2 บ้านกำแพง ตำบล กะลุวอ

หมู่ที่ 4 บ้านโคกโก ตำบล ลำพู

หมู่ที่ 6 บ้านโคกศิลา ตำบล กะลุวอ

อำเภอศรีสาคร ดำเนินการที่หมู่ที่ 7 บ้านป่าไผ่ ตำบล ศรีสาคร

อำเภอรือเสาะ ดำเนินการที่หมู่บ้าน และตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 2 บ้านบริจาห์ ตำบล ลาโละ

หมู่ที่ 3 บ้านยือลาแป ตำบล สามัคคี

อำเภอสุคีริน ดำเนินการที่หมู่ที่ 3 บ้านสายปารี ตำบล มาโมง

อำเภอตากใบ ดำเนินการที่หมู่บ้านและตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านจาเราะ ตำบลไพรวัน

หมู่ที่ 6 บ้านยูโย ตำบลขุนทอง

หมู่ที่ 7 บ้านพุกาบแดง ตำบลไพรวัน

อำเภอยังงอ ดำเนินการที่หมู่บ้าน และตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านศาลาลูกไก่ ตำบล ละหาร

หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งคา ตำบล ละหาร

หมู่ที่ 3 บ้านปตะ ตำบล ละหาร

หมู่ที่ 4 บ้านบลูกาสนอ ตำบล ตะปอเยาะ

อำเภอบาเจาะ ดำเนินการที่หมู่บ้าน และตำบลต่าง ๆ ดังนี้

หมู่ที่ 3 บ้านคลอระะ ตำบล บาเราะใต้

หมู่ที่ 5 บ้านชูโว ตำบล บาเราะใต้

หมู่ที่ 2 บ้านบุกะสุตอ ตำบล บาเราะใต้

ตั้งเป็นต้น

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนับสนุนส่งเสริมให้สงวนและขยายพันธุ์ลิพงซึ่งเป็นวัสดุสำคัญไว้สำหรับใช้ จักสานผลิตภัณฑ์ลิพงอีกด้วย จึงส่งผลให้เกิดโครงการสำคัญอีก 2 โครงการคือ โครงการเก็บย่านลิพงสวนยางทรงเช่า และโครงการปลูก-เก็บย่านลิพงในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ อีกหลายอำเภอ ดังเช่น

อำเภอระแงะ มีโครงการเก็บย่านลิพงสวนยางทรงเช่าที่ หมู่ที่ 4 บ้านลุโปะบายะ ตำบลจาบ และหมู่ที่ 3 บ้านยะหออ ตำบลบองอ

อำเภอเมือง มีโครงการเก็บย่านลิพงสวนยางทรงเช่าที่ หมู่ที่ 4 บ้านโคกโก ตำบลลำภู หมู่ที่ 4 บ้านกุแบศาลอ ตำบลกะลุวอ

อำเภอศรีสาคร มีโครงการที่ดินทรงเช่า และโครงการเก็บย่านลิพง ที่หมู่ที่ 1, 5, 6, 7, และ 8 ตำบลศรีสาคร

อำเภอวิเชียร มีโครงการเก็บย่านลิเภาและโครงการสรนยางทรงเช้า ที่หมู่ที่ 1 บ้านบ่อแรง ตำบลลาโละ หมู่ที่ 5 บ้านลาโละ ตำบลลาโละ และหมู่ที่ 5 บ้านบาง ตำบลวิเชียร

อำเภอยี่งอ มีโครงการปลุกย่านลิเภา ที่หมู่ที่ 4 บ้านลูกาสนอ ตำบลตะปอเยาะ
อำเภอสุไหงปาดี มีโครงการเก็บย่านลิเภาที่หมู่ที่ 3 บ้านป่าเย ตำบลประรุ

2.4 โครงการทอพรหมเช็ดเท้า

ดำเนินการในพื้นที่ อำเภอระแงะและอำเภอตากใบ ที่หมู่บ้านและตำบลต่างๆ ดังนี้

อำเภอระแงะ ดำเนินการที่หมู่ที่ 3 บ้านบุกิต ตำบลบุกิต และหมู่ที่ 10 บ้านบีแนมตอ ตำบลบุกิต

อำเภอตากใบ ดำเนินการที่หมู่ที่ 4 บ้านคลองตัน ตำบลศาลาใหม่

2.5 โครงการสานเสื่อกระจูด กก ป่าหนัน จักสาน ไบลาน เครื่องหาวและเครื่องมือไม้ไผ่

ดำเนินการในเขตพื้นที่ อำเภอเมือง อำเภอสุคีริน อำเภอตากใบ และอำเภอ บาเจาะ ที่หมู่บ้าน และตำบลต่างๆ ดังนี้

อำเภอเมือง มีโครงการจักสานเสื่อป่าหนัน และจักสานไบลาน ที่หมู่ที่ 1 บ้าน อ่าวมะนาว (บางมะนาว) ตำบลกะลุขอเหนือ และหมู่ที่ 1 บ้านโคกเคียน ตำบล โคกเคียนตามลำดับ

อำเภอสุคีริน มีโครงการทำเสื่อกก และจักสานเครื่องหาว ที่หมู่ที่ 3 บ้าน สายปารี ตำบลมาโมง และหมู่ที่ 3 บ้านสุคีริน ตำบลสุคีริน ตามลำดับ

อำเภอตากใบ มีโครงการจักสานเสื่อกระจูด และจักสานไม้ไผ่ ที่หมู่ที่ 3 บ้านศาลาใหม่ และหมู่ที่ 3 ตำบลไพรวัน ตามลำดับ

อำเภอเขาเจ็ฐ มีโครงการสานเสื่อกระจุกที่หมู่ที่ 2 บ้านบุเกะสูตอ ตำบลเขาเสาะใต้ และหมู่ที่ 5 บ้านชูโว ตำบลเขาแร่ใต้

2.6 โครงการสร้างศูนย์ศิลปาชีพ

โครงการสร้างศูนย์ศิลปาชีพ ดำเนินการในเขตอำเภอศรีสาคร รวม 3 แห่ง คือ

หมู่ที่ 5 บ้านกาหลง ตำบลศรีสาคร

หมู่ที่ 6 บ้านสายบน ตำบลศรีสาคร

หมู่ที่ 7 บ้านป่าไผ่ ตำบลศรีสาคร

นอกจากโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีโครงการอีกโครงการหนึ่ง คือ โครงการตัดเย็บเสื่อผ้า โครงการปักผ้า และโครงการจัดทำและเขียนลายเรือกอลและ เป็นต้น

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทรงแผ่พระเมตตาไปสู่พสกนิกรชาวไทยทั่วทุกภาค โครงการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงเกิดขึ้นในภูมิภาคอื่น ๆ ด้วย ดังเช่น

ภาคกลาง แถบจังหวัด กรุงเทพมหานคร ชลบุรี ราชบุรี เพชรบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แถบจังหวัด สุรินทร์ บุรีรัมย์ มหาสารคาม ชัยภูมิ อุตรดิตถ์ นครพนม และสกลนคร เป็นต้น

การที่โครงการศิลปาชีพพิเศษตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประสบความสำเร็จเป็นที่ชื่นชมสรรเสริญทั้งในประเทศและนานาชาตินี้เป็นผลมาจากพระปรีชาญาณของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้มิได้แต่ทรงพระสิริโฉมงดงาม จนเป็นที่กล่าวขวัญกันทั่วไปเท่านั้น แต่ยังทรงพระปรีชาสามารถเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากกุศโลบายต่าง ๆ ที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงนำมาใช้ในการดำเนินการของโครงการศิลปาชีพนี้

ทรงคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น

ทรงพัฒนางานศิลปะให้แปลกใหม่

ทรงเผยแพร่ผลงานอาชีพเสริมตลอดเวลา

ทรงเป็นมิ่งขวัญและกำลังใจให้สร้างสรรค์

ปีแห่งประชาธิปไตยยังไม่เกินปี พ.ศ. 2535 ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะปี พ.ศ. 2535 นี้ องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญทองโบริพทโซ เพ็ดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ด้วยตระหนักในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงส่งเสริมด้านศิลปะและการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานมุลนิธิศิลปาชีพ ด้านหัตถกรรมสิ่งทอในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา

พระเกียรติคุณทั้งปวงนี้ ย่อมเป็นที่เชิดหน้าชูตาประเทศและประชาชนชาวไทย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้

บรรณานุกรม

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน วัฒนธรรมไทย 1 (เมษายน-พฤษภาคม 2535).

จังหวัดนราธิวาส โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2534 จังหวัดนราธิวาส 2534.

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง “อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง จังหวัดนราธิวาส มปท.

ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย นิทรรศการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ “รักษ์ทักษิณ” ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย 2534.

สุทธิลักษณ์ อัมพวันวงศ์ เรื่องไทยไทย สำนักพิมพ์ทันอ้อ 2531.

ติลก ศิริวิมลภ ผู้ให้สัมภาษณ์ นายวิมล คำศรี ผู้สัมภาษณ์ ณ ห้องประชาสงเคราะห์ จังหวัดนราธิวาส วันที่ 13 พฤษภาคม 2535

ทอง เกิดกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ นายวิมล คำศรี ผู้สัมภาษณ์ ณ ศาลารวมใจวัดพระพุทธ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส วันที่ 14 พฤษภาคม 2535.